

Onko Suomen puoluekentässä tilaa radikaalioikeistolle?

ELINA KESTILÄ

Johdanto

Ennen poliittisesta vakaudestaan tunnetut Pohjoismaat käivät parhaillaan läpi jälkiteollisia muutoksia poliittisissa ja taloudellisissa rakenteissaan. Uudet asiakysymykset ovat nousseet politiikan agendalle ja luokkarajat hämärtyneet, minkä seurauksena äänestäjien liikkuvuus vaaleissa on lisääntynyt, puolueidentifioituminen heikentynyt ja hyvinvointivaltion edut ja puutteet asetettu puntariin. Sosialidemokraattien, konservatiivien, liberaalien, agraaripuolueen ja kommunistien aiemmin hallitsemat puoluejärjestelmät ovat asteittain fragmentoitumassa. Kommunistiset puolueet ovat sulautuneet muihin puolueisiin tai hajonneet ja kolme uutta yrittäjää, kristilliset, vihreät ja radikaalioikeisto, ovat haastaneet vanhat puoluetoimijat. Pohjoismaiset puoluejärjestelmät rakentuivat alun perin luokkapohjaiselle vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle, joka määrittää edelleenkin sitkeästi äänestäjien preferenssejä pääasiallisena vedenjakajana (erityisesti Ruotsissa). Kuitenkin esimerkiksi tasa-arvoon, yksilönvapauksiin ja elämäntapaan liittyvät teemat ovat alkaneet leikata vanhoja puoluerajoja (ks. esim. Grendstad 2003, 193–195; vrt. Lane & al. 1993, 195–196; Rokkan 1981, 63–75).

Vedenjakajien murros on tuottanut puoluejärjestelmiin uusia poliittisia toimijoita, joiden menestys tosin on vaihdellut suurestikin. Uusi oikeisto nousi Länsi-Euroopassa pääosin 1980-luvulla vastareaktion uuden vasemmiston mobi-

lisaatiolle vuosikymmen aiemmin. Alusta lähtien debatti uuden puolueperheen nimestä (ja sitä sitovista yhteisistä tekijöistä) on ollut tutkimuskirjallisuudessa vilkasta, eikä yleisesti hyväksyttyä määritelmää ole. Suosituimmat termit ovat olleet *radikaalioikeisto* ja *äärioikeisto*, ja niitä käytetäänkin usein toistensa synonyymeina, vaikka Roger Eatwellin (2000, 411) mukaan 1960- ja 1970-luvulla tutkimuskirjallisuudessa alettiin kallistua jälkimmäisen termin kannalle. Kuitenkaan esimerkiksi skandinaaviset uuden oikeiston puolueet eivät ongelmitta sovi äärioikeiston määritelmään, sillä ne eivät polveudu historiallisesta äärioikeistolaisuudesta tai fasisisesta traditiosta (Goul Andersen & Bjørklund 2000, 193). Termiä (populistinen) radikaalioikeisto käytetäänkin tässä tutkimuksessa sen kattavuuden vuoksi, eräänlaisena kattokäsitteenä myöhemmille teoreettisen viitekehyksen vaatimille tarkemmille puoluetyyppittelyille (ks. käsitteebatista esim. Mudde 1996). Jens Rydgrenin (2002, 29) mukaan *populistiset radikaalioikeistopuolueet* ovat sekoitus äärioikeistolaisuutta, fasismia ja perinteistä populismia: fasistipuolueiden kanssa niille on yhteistä etnonationalismi ja ksenofobia ja protestipuolueiden kanssa populistinen retoriikka.

Pohjoismaissa radikaalioikeistopuolueet nousivat täysimittaisesti ainoastaan Norjassa ja Tanskassa. Edistyspuolueet (*Fremskridtspartiet*) aloittivat ensin verokapinaliikkeinä ja 1980-luvun puolivälissä laajensivat ohjelmaansa mm. byrokratian ja siirtolaisten vastaisiin teemoihin (ks. Svåsand 1998, 77–80). 1990-luvulla Tanskan Kansanpuolue (*Dansk Folkeparti*) Pia Kjærsgaardin johdolla nousi vahvimaksi pohjoismaiseksi radikaalioikeistopuolueeksi.

Myös Ruotsi koki lyhyen radikaalioikeistolaisen aallon 1980- ja 1990-luvun taitteessa kär-

Kiitokset Hannu Nurmelle, Pasi Saukkoselle ja Peter Söderlundille sekä YP:n toimitukselle ja anonyymeille arvioitsijoille artikkelin aiempia versioita koskeneista kommentteista.

siessään Suomen tavoin taloudellisesta matala-
suhdanteesta. Sven-Olle Olssonin aloite järjes-
tää kansanäänestys pakolaisten vastaanottamisesta
vuonna 1987 nosti maahanmuuttokysymyksen
julkiseen keskusteluun. Keskustapuolueesta
(*Centerpartiet*) myöhemmin erotetusta Olssonista
tuli maahanmuuttokysymyksen symboli. Vaikka
hänen vuonna 1991 perustamansa *Sjöbopar-
tiet* ei menestynyt, maahanmuuttokeskustelun
avaaminen tasoitti tietä Norjan ja Tanskan edis-
tyspuolueiden kaltaiselle *Ny Demokratille* (ND),
joka saavutti 6,7 prosentin kannatuksen vuo-
den 1991 parlamenttivaaleissa. ND:n suosio al-
koi kuitenkin hiipua jo vuotta myöhemmin, ja
lopulta puolue kaatui johtaja- ja linjakiistoihin
perustajiensa Ian Wachtmeisterin ja Bert Karls-
sonin välillä. Nyky-yrittäjien osalta, joista tärkein
on ND:tä äärioikeistolaisempi *Sverigedemokrater-
na*, menestys on ollut satunnaista ja rajoittunut
pääosin paikallistasolle: parlamenttivaaleissa kan-
natus on kohonnut korkeimmillaan vain 1,4 pro-
senttiin (ks. esim. Rydgren 2002, 33–34; Wid-
feldt 2004, 156–162).

Muista Pohjoismaista poiketen radikaalioikeis-
to ei ole saavuttanut Suomessa viime vuosikym-
meninä mainittavaa menestystä. Artikkeliki-
skit-tykin tämän Suomen poikkeavuuden tarkaste-
luun ja kysyy, voisivatko suomalaista äänestäjä-
kuntaa leikkaavat vedenjakajat avata mahdolli-
suuksia (erityyppisille) radikaalioikeistopuolueil-
le. Lisäksi se pyrkii kuvaamaan ja luokittelemaan
nykyiset vaaleissa kilpailevat radikaalioikeistolai-
set puoluetoimijat ja selittämään, miksi niiden
menestys on jäänyt vähäiseksi.

Karkeasti ottaen tutkimuskirjallisuudessa on
radikaalioikeiston vaalimenestyksen vaihtelua sel-
litettäessä sovellettu ja yhdistelty kahdentyyppi-
siä lähestymistapoja (ks. Eatwell 2003). Tarjontaa
koskevat teoriat ja niiden empiiriset johdannaiset
ovat keskittyneet puolueiden ohjelmiin, johtaji-
en karismaan, kansalliseen perinteeseen ja poliit-
tiseen mahdollisuusrakenteeseen, johon on sisäl-
lytetty institutionaalisten ja puoluejärjestelmään
liittyvien tekijöiden ohella lyhytaikaisempia so-
sioekonomisia kontekstitekijöitä, esimerkiksi
työttömyyden aste ja maahanmuuttovirta (ks.
Jackman & Volpert 1996; Knigge 1998; Golder
2003). Kysyntään keskittyneet teoriat ja niiden
sovellukset ovat tarkastelleet yksilötason asenteita
maahanmuuttajia, poliittista eliittiä ja poliittisia
instituutioita kohtaan, kuten myös yksilön suh-
tautumista nopeisiin sosioekonomisiin muutok-

siin ja postmateriaalisiin arvoihin (ks. Betz 1994;
Lubbers & al. 2002; Hellsten 2001).

Tämän artikkelin viitekehvyssä yhdistellään
sekä kysyntä- että tarjontateoreettisia lähestymis-
tapoja uuden politiikan koulukuntaa edustavan
Herbert Kitscheltin (1995) näkemysten pohjal-
ta. Tutkimuksessa ei kuitenkaan pyritä uskollis-
esti mukailemaan Kitscheltin teoriaa ja tapaus-
analyyssejä, vaan arvioimaan Suomen poikkeaa-
vuutta kriittisesti vaihtoehtoisten argumenttien
ja vertailevassa tutkimuksessa tehtyjen empiiris-
ten havaintojen pohjalta.

Analyysi etenee kahdessa vaiheessa. Ensin tes-
tataan Kitscheltin (1995) teesiä, jonka mukaan
muutokset edistyneiden kapitalististen demokra-
tioiden yhteiskunnallisissa ja taloudellisissa ra-
kenteissa ovat luoneet kaksiulotteisen vedenjakaja-
tilan, jonka rajoissa puolueet joutuvat kilpaile-
maan. Pääaineistona ensimmäisessä vaiheessa
käytetään European Values Surveyn (EVS 1999–
2000) Suomen aineistoa (N = 1 038), johon so-
velletaan pääkomponenttianalyysia. Toisessa vai-
heessa arvioidaan, miten pienet suomalaiset ra-
dikaaliryhmät sijoittuvat Suomen puoluekent-
tään Kitscheltin mallin valossa ja miten sijoittu-
minen mahdollisesti vaikuttaa ryhmien menes-
tykseen. Valitettavasti laajataan kyselytutkimuk-
set eivät tavoita riittävästi edes pienten vakiintu-
neiden puolueiden kannattajia, saati marginaalis-
ten radikaalioikeistolaisten puolueiden. Siksi ra-
dikaalioikeistolaista politiikkaa voidaan arvioida
Suomessa vain tarjontapuolelta, tässä tapauksessa
ensisijaisesti virallisten puolueohjelmien (SNKY
2003; S-I 2003; SKS 2004) ja toissijaisesti puo-
lueiden ehdokkaiden vaalikoneissa ennen edus-
kuntavaaleja 2003 (EdV 2003) ja europarlament-
tivaaleja 2004 (EurV 2004) antamien vastausten
perusteella. Ennen yksityiskohtaista tilastollista
analyysia on luotava kuitenkin katsaus suomalai-
sen puoluekilpailun lähtökohtiin ja nykytilaan.

Puoluekilpailu ja vedenjakajamuutokset Suomessa

Muihin länsieurooppalaisiin demokratioihin ver-
rattuna luokkapohjaisen vedenjakajan sitkeys on
ollut suomalaista politiikkaa luonnehtiva piirre,
ja se määrittää edelleen pitkälti puoluekilpailua
ja äänestyskäyttäytymistä, vaikkakaan ei yhtä te-
hokkaasti kuin ennen: 1990-luvun alusta lähtien
erityisesti maaseutu–kaupunki-ulottuvuus kuten

myös integraatio–itsenäisyys-vedenjakaja ovat nousseet sen haastajiksi (ks. Sänkiäho 1995a, 94–95; 1995b, 67–68; Raunio 2004, 143; vrt. Ervasti 1999, 254–255).

Vuonna 2000 loppuun saatettu perustuslainuudistus heikensi presidentin valtaoikeuksia ja siirsi puolittain presidentinvaltaisen (semipresidentialistisen) järjestelmän kohti parlamentaarista. Samalla puolueiden valta ja vastuu poliittisen prosessin muovaamisesta kasvoi merkittävästi. Eduskuntavaalit määrittävät nyt aiempaa enemmän hallituskoalition muodon; presidentti ei voi puuttua hallituksen muodostamiseen, eivätkä ulkopoliittikan rajoitteet ole enää sitovia. Lisäksi puolueiden ideologinen läheneminen on johtanut tilanteeseen, jossa lähes kaikki koalitiotyypit, erityisesti kolmen suuren (keskustapuolue, sosialidemokraatit ja kokoomus) välillä, ovat mahdollisia (Raunio 2004, 142), vaikkakin Matti Vanhasen punamultahallitus (2003–) on Paavo Lipposen kahta sateenkaarihallitusta (1995–2003) rajoitetumpi koalitio. Kolikon kääntöpuoli on, että puolueet organisaationa ovat yhä haavoittuvaisempia. Äänestäjien liikkuvuus vaaleissa on lisääntynyt, puolueiden jäsenmäärä romahtanut ja paikallisyhdistykset menettäneet elinvoimaansa. 1990-luvulta alkaen puolueuskollisuus¹ ja puolueidentifioituminen ovat heikentyneet ja puolueiden vastuunalaisuuden merkitys korostunut; äänestyspäättös näyttää perustuvan kasvavassa määrin hallituksen suoriutumiseen tehtävästään sekä puoluejohdon toimintaan (Paloheimo 2002, 124). Äänestysaktiivisuus on laskenut huippuvuoden 1962 jälkeen ja tyytymättömyys puolueita kohtaan lisääntynyt 1990-luvulta alkaen, erityisesti pääkaupunkiseudun lähiöissä, jotka ovat kärsineet talouden rakennemuutoksesta eniten (Pekonen 1997, 14; ks. myös Pesonen 1995, 12–21). Lisäksi eduskuntavaaleissa sovellettava suhteellinen avoin listavaali ja epäluottamus puolueita kohtaan ovat johtaneet politiikan henkilöitymiseen, jonka tärkeimpiä implikaatioita on mielipiteiden vaihtelu (ja vaihtelun salliminen) puolueiden sisällä esimerkiksi Euroopan unioniin liittyvissä kysymyksissä.

Christoffer Green-Pedersenin (2004, 330–333)

¹Heikki Paloheimon (2002) tutkimuksessa puolueuskollisuutta mitattiin kysymällä, äänestäisikö vastaaja haastatteluhetkellä samaa puoluetta kuin hän äänesti viime vaaleissa.

mukaan ”ratkaisevan keskustapuolueen” asema Suomen puoluejärjestelmässä on tehnyt puoluekilpailusta keskihakuista. Keskustan vaalimenestys on tehnyt hallituskoalitiot ainoastaan joko sen vasemmalla tai oikealla puolella mahdolltomiksi. Vasemmisto- ja oikeistopuolueet ovatkin asteittain lähentyneet kohti mediaaniäänestäjää, ensin ulkopoliittikan suhteen 1970-luvun lopulle saakka ja myöhemmin sosioekonomisissa kysymyksissä 1980- ja 1990-luvulla, mikä on johtanut sinipuna- ja sateenkaarihallitusten syntyyn ja puoluejärjestelmän asteittaiseen luhistumiseen. Puolueiden samanmielisyyys on dominoinut myös viimeaikaisia vaalikampanjoita. Debatit presidentinvaaleissa 2000 ja eduskuntavaaleissa 2003 ovat sivunneet erityisesti ulkopoliittikkaa (kuten vuonna 2003 Irak-kysymystä) ja niiden yleissävy on ollut innoton ja konsensuaalinen (vuosien 2000 ja 2003 vaalikampanjoista, ks. esim. Nurmi & Nurmi 2002; Pesonen 2000; Arter 2003).

Uuden politiikan koulukunta ja sen kritiikki

Debatti radikaalioikeistolaisen politiikan ytimestä ja sen menestystä tai epäonnistumista selittävistä tekijöistä on ollut tutkimuskirjallisuudessa vilkasta. Cas Mudde (1996, 240–244) luokittelee viimeaikaiset lähestymistavat neljään laajaan kategoriaan, jotka eivät ole selvärajaisia ja limityivät usein toisiinsa. *Marxilainen koulukunta* korostaa samankaltaisuuksia radikaalin ja maltillisen oikeiston välillä tai näkee ensimmäisen sijaitsevan jälkimmäisen ja fasismin välimaastossa, *ekstremistis-teoreettinen koulukunta* määrittelee kaikki radikaalit liikkeet demokratian antiteesiksi, jolla on sekä vasemmistolainen että oikeistolainen variantti, *modernisaatio-koulukunnalle* radikaalioikeistolaisuus on reaktio modernisaatioprosessiin ja/tai vastaisku uuden vasemmiston nousulle 1970-luvulla, ja *uuden politiikan koulukunta* näkee uudet oikeisto- ja vasemmistopuolueet erillisinä poliittisina perheinä, joilla on kuitenkin joi-tain samankaltaisuuksia, kuten uudet asiakysymykset, uusi retoriikka ja uusi politiikanteon tyyli (vrt. Zilliacus 2001, 33–34).

Kitschelt (1995) ankkuroiduu uuden politiikan koulukuntaan, väittäen muutosten yhteiskunnallisessa rakenteessa ja edistyneissä kapitalistisissa talouksissa yhdessä luoneen kaksiulotteisen vedenjakajatilán, jonka kehyyksessä länsieurooppa-

laiset puolueet kilpailevat. Uudet vasemmistopuolueet suosivat sosiaalipolitiikkaa ja keynesiläistä tulonjakomallia ja vaativat sosiokulttuurisissa asiakyksymyksissä osallistuvaa demokratiaa, yksilönvapautta, kosmopoliittisuutta ja liberalismia. Uusi radikaalioikeisto puolestaan pohjaa retoriikkansa markkinaliberalismiin sekä politiikan hierarkkisuuteen ja sosiokulttuurisesti hylkää yksilönvapauden ja elämäntapojen moninaisuuden. Pääasiallinen kilpailudimensio preferenssinmuodostuksessa vaihtelee siten vasemmisto-libertariaanisesta oikeisto-autoritaariseen ja tarjoaa kasvualustan, vaikkakin rajoitetun, etnosentriselle ja kapitalistiselle politiikkaohjelmalle. Hans-Georg Betzin (1998, 4) mukaan radikaalioikeistopuolueet pyrkivätkin haastamaan maailmansotien jälkeisen hyvinvointivaltioajattelun ja sosiaalidemokraattisen konsensuksen hyökkäämällä laajaa julkista sektoria ja monikulttuurista yhteiskuntaa vastaan.

Jälkiteollisissa yhteiskunnissa yksilön sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle on enemmän riippuvainen ammatillisista kyvyistä ja työskentelysektorista kuin yhteiskuntaluokasta. Kansainväliselle kilpailulle herkäät yksityisen sektorin työntekijät voivat lakata tukemasta hyvinvointivaltiota pelätessään sen negatiivisia vaikutuksia investointeihin ja kulutukseen, kun taas julkisen sektorin työntekijät ovat innokkaampia puolustamaan redistributiivisia tulonjakomenettelyjä. Lisäksi näkemykset kansalaisuudesta (universaali/kosmopoliittinen vs. partikularistinen/kulttuurisesti suljettu) sekä kollektiivisen päätöksenteon tavoista (osallistuva vs. hierarkkinen) muokkaavat ihmisten poliittista orientaatiota: vahvat kommunikatiiviset ja kognitiiviset kyvyt ja kokemukset tapaavat vähentää autoritaarisen ja hierarkkisen politiikan kannatusta. Vähemmän koulutetut työläiset, modernisaatioprosessin häviäjät, ovat erityisen vastaanottavaisia oikeisto-autoritaarisen ideologian sosiokulttuurisille viesteille, kun sitä vastoin markkinaliberalismi vetoaa alempaan keskiluokkaan ja erityisesti pikkuporvaristoon (Kitschelt 1995, 4–13; vrt. Betz 1998, 6–9). Radikaalioikeiston kannattajakunta onkin usein syvästi jakaantunut sosioekonomisten näkemystensä, kuten julkisen sektorin toivotun koon ja markkinoiden sääntelyn, suhteen. Alemman keskiluokan vaatiessa veronalennuksia ja työväenluokan kannattaessa kattavia hyvinvointivaltiopalveluja radikaalioikeistolaiset puolueet joutuvat usein ohjelmissaan tasapainoi-

lemaan kahden ryhmän vaateiden välillä. Puolueen päästessä hallitukseen sen kaksijakoinen kannattajakunta voikin olla talouspoliittisesti huonosti yhteensopiva (Ivarsflaten 2002, 22–24).

Menestyäkseen radikaalioikeistopuolueen on Kitscheltin (1995, 19–24) mukaan heijastettava ideologiassaan uuden politiikan kilpailudimensiota. Näin ei aina kuitenkaan ole, ja puolueet voidaan jakaa kolmeen kategoriaan strategiansa suhteen. 1) Uuden radikaalioikeiston ideaalityyppi (*master case, winning formula*) yhdistää ksenofobian, autoritaarisuuden, (sosiokulttuurisen) eksklusionismin ja markkinaliberalismin ajatukseen vahvasta, hierarkkisesta, mutta pienestä valtiosta. Ideaalityyppi vetoaa kannattajiin luokkarajojen yli keräten taakseen sekä pikkuporvaristoa että työväenluokkaa. 2) Radikaalioikeiston rajatapaus, *populistis-valtionvastainen* variantti, voi osoittautua niin ikään menestyksekkääksi tietäntyyppisissä yhteiskunnissa, vaikka sen pääpaino onkin vahvasti sosioekonomisella dimensiolla ja anti-elitismi dominoi retoriikkaa: maltillisten puolueiden ja poliitikkojen kiinnittyminen tiiviisti yhteiskunnan talousrakenteeseen saat- taan kasvattaa tyytymättömyyttä poliittista eliittiä kohtaan. Äänestäjäkunta ylittääkin luokkarajat ja siihen kuuluu usein myös valkokaulestyyppisiä. 3) *Rasistis-autoritaarinen* tai *hyvinvointisovinistinen* puolueityyppi keskittyy sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen: ksenofobian ja maahanmuuton vastaisuuden ohella ohjelmassa korostuvat kansalliset symbolit sekä feminismi, elämäntapojen moninaisuuden ja ympäristönsuojelun torjuminen. Tulojen uudelleenjaon tulisi olla etnisesti eksklusiivista ja hyvinvointivaltion hyödytettävä ainoastaan kansallista etnistä yhteisöä. Kuitenkin markkinaliberalismin laiminlyönti rajaa vaalikannatuksen vain työväenluokkaan ja kannatus jää vähäiseksi. Hyvinvointisovinistiset puolueet ovat usein juuriltaan neofasistisia (vrt. Fennema 1997, vaihtoehtoinen luokittelu: ks. myös Taggart 1995; Ignazi 1992)².

Radikaalioikeistolaisten puolueiden menestys on kuitenkin luonnollisesti sidoksissa myös niiden maltillisten kilpailijoiden strategioihin. Jos pääasialliset vasemmisto- ja oikeistopuolueet ovat lähentyneet kohti mediaaniaäänestäjää tai ovat jopa tehneet tai tekevät yhteistyötä hallituksessa, radikaalioikeistolle avautuu tila, jota tietäntyyppinen puolue voi hyödyntää: radikaalioikeistolaiset puolueet ovatkin usein omaksuneet retoriikan ”neither left, nor right” tai ”third way”³.

Erityisesti maltillisen oikeiston osallistumisen hallituskoalitioon tulisi lisätä radikaalioikeiston mahdollisuuksia: autoritaariset äänestäjät voivat pettyä, ellei maltillinen konservatiivipuolue vastaa vasemmisto-libertariaanisen puolueen asettamaan haasteeseen (Kitschelt 1995, 13–19). Tim Balen (2002, 67) vastakkaisen näkemyksen mukaan maltilliset oikeistopuolueet ovat legitimoineet radikaalioikeiston länsieurooppalaisissa poliittisissa järjestelmissä omaksumalla sen teemoja vaalikampanjoissa. Näin on ollut erityisesti, jos radikaalioikeisto on ”omistanut” teeman, kuten usein on maahanmuuttokysymyksen kohdalla. Toisaalta radikaalioikeistolaisten ja maltillisten puolueiden strategiat ovat sidoksissa eri asiakysymysten saaman huomion syklistyyteen, ja politiikan agendan asettamiseen vaikuttavat lisääntyvässä määrin muutokset kansainvälisessä tilanteessa, eri intressiryhmät ja media (ks. esim. Ivarsflaten 2003, 16; Eatwell 2003, 13–14).

Rydgren (2002, 49–50) kritisoi Kitscheltin teoriaa determinismistä ja epämääräisyydestä johtuen argumenttinsa Ruotsin radikaalioikeiston tämänhetkisestä paitsiosta. Samat tekijät, joiden tulisi selittää radikaalioikeiston nousua ja menestystä poliittisissa järjestelmissä, pätevät myös yhteiskuntiin, joissa ilmiötä ei ole tai se on enintään marginaalinen. Rydgrenin mukaan politi-soitu ksenofobia ja etnonationalismi ovatkin tärkeimmät kannatukseen vaikuttavat tarjontatekijät, kun taas kysyntäpuolella poliittinen tyytymättömyys osoittautuu merkittävimmäksi. Eatwell (2000, 421) puolestaan huomauttaa, että vertaileva tutkimus ei välttämättä empiirises-

ti tue ajatusta radikaalioikeistolaisesta ideaalittyy-pistä. 1980-luvulta lähtien jatkuvasti menestynyt Ranskan *Front National* kääntyi ohjelmallisesti 1990-luvun alussa vahvasti kohti protektionismia (tai taloudellista nationalismia) (ks. myös Ignazi 2003, 100–102), kun taas *Deutsche Volksunion* Saksassa on menestynyt kohtalaisesti huolimatta selvistä siteistään fasismiin.

Aineisto ja menetelmät

Empiirisen analyysin ensimmäisen osan tarkoituksena on kuvata suomalaisten äänestäjien kiinnittymistä arvojensa perusteella sosioekonomiselle vasemmisto-oikeisto- ja sosiokulttuuriselle libertariaaninen–autoritaarinen -ulottuvuudelle⁴. Aineistona käytetään European Values Surveyn (EVS 1999–2000) Suomen aineistoa (N = 1 038), johon sovelletaan pääkomponenttianalyysia. Siinä suuri joukko toisiinsa liittyviä muuttujia redusoidaan pienempään joukkoon pääkomponentteja, joiden lukumäärä voidaan haluttaessa määrittää etukäteen.

Kitscheltin (1995) teoreettisia argumentteja seuraten aineistosta valikoitiin muuttujat, jotka sopivat kahteen kategoriaan. Sosioekonomista ulottuvuutta kuvasivat kysymykset, jotka koskivat valtion roolia (vahva vs. heikko interventio)⁵ ja tulonjakoa (redistributio vs. markkinaliberalismi). Sosiokulttuurinen ulottuvuus kattoi kysymyksiä sukupuolirooleista (tasa-arvo vs. paternalismi), monikulttuurisuudesta (pluralismi vs. homogeenisuus/monokulttuurisuus), ympäristöstä (suojelu vs. alistaminen), poliittisesta osallistumisesta (suora osallistuminen yhteiskunnallisissa liikkeissä vs. auktoriteettien kunnioittaminen ja vaaliosallistuminen) sekä yksilön ja vähemmistöjen oikeuksista ja elämäntapojen moninaisuudesta (liberaali vs. konservatiivinen suhtautuminen moraalikysymyksiin, kuten aborttiin, homoseksuaalisuuteen, prostituutioon jne.).

Ennen analyysia skaalaltaan kymmenluokkaiset muuttujat koodattiin viisiluokkaisiksi. Lisäksi joi-

²Kitscheltin (1995, 275–276) tapausanalyysit osoittavat radikaalioikeiston löytäneen menestysreseptin Tanskassa (Dansk Folkeparti, Fremskridtpartiet), Norjassa (Fremskridtpartiet) ja Ranskassa (Front National), mutta epäonnistuneen Isossa-Britanniassa (British National Party), Saksassa (Die Nationaldemokratische Partei Deutschlands, Deutsche Volksunion) ja Italiassa (Movimento Sociale Italiano [nyk. Alleanza Nazionale]). Kahdessa viimeksi mainitussa tapauksessa puolueiden kansallissosialistinen ja fasistinen perintö rajoittaa niiden menestystä. Itävallassa Freiheitliche Partei Österreichs ja Italiassa Lega Nord puolestaan edustavat populistis-valtionvastaista puoluetyyppiä, jonka kannatus ylittää luokkarajat.

³Norberto Bobbio (1996, 7–8) mukaan ”third way”-retoriikkaa käyttävät poliittiset toimijat, puolueperheestä riippumatta, väittävät olevansa perinteisten puolueiden yläpuolella, vaikka tosiasiaa valitsevat usein kompromissin vasemmistolaisen ja oikeistolaisen ideologian välillä.

⁴Kitschelt (1995, 15) käyttää sosioekonomisella ulottuvuudella termejä sosialistinen ja kapitalistinen termien vasemmisto ja oikeisto asemesta.

⁵Suluissa olevissa vertailuissa vasemmanpuoleinen näkemys viittaa dimensiosta riippuen joko vasemmistolaisiin tai libertariaanisiin arvoihin, oikeanpuoleinen oikeistolaisiin tai autoritaarisiin.

Taulukko 1. Muuttujien lataukset* pääkomponenteille: sosioekonominen ja sosiokulttuurinen ulottuvuus

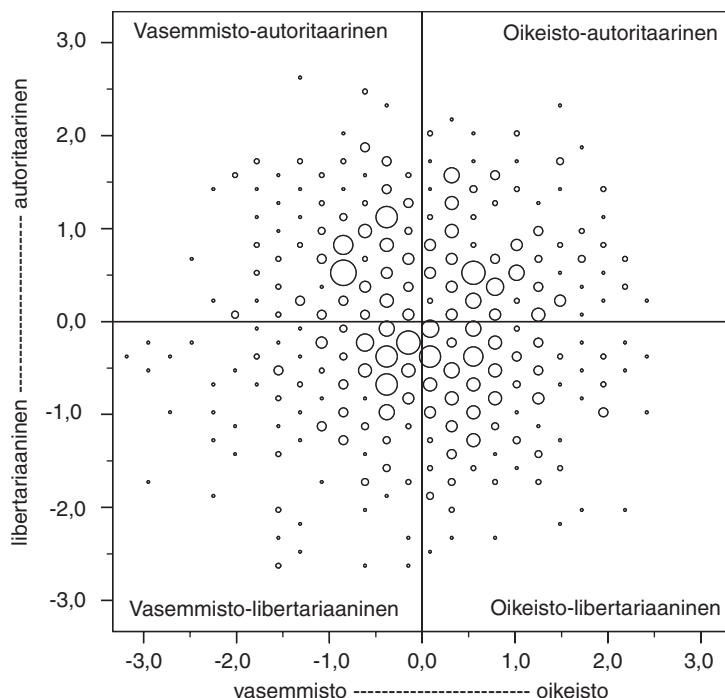
	sosiokulttuurinen ulottuvuus	sosioekonominen ulottuvuus
Hyväksyttävää: Avioero ¹	.698	
Hyväksyttävää: Abortti ¹	.685	
Hyväksyttävää: Homoseksuaalisuus ¹	.648	
Hyväksyttävää: Eutanasia ¹	.594	
Poliittinen toiminta: Osallistuminen boikottiin, maksu- tai ostolakkoon ²	.540	
Hyväksyttävää: Prostituutio ¹	.508	
Poliittinen toiminta: Osallistuminen laillisiin mielenosoituksiin ²	.502	
Hyväksyttävää: Marihuanan tai hasiksen käyttö ¹	.461	
Työn pitäisi aina olla etusijalla, vaikka se tarkoittaisi vähemmän vapaa-aikaa	.458	
Poliittinen toiminta: Nimen kirjoittaminen vetoamuksiin ²	.446	
Työ on ihan hyvä asia, mutta useimmat naiset haluavat todella kodin ja lapsia	.432	
On alentavaa vastaanottaa rahaa tekemättä työtä sen eteen	.352	
Hallituksen maahanmuuttopolitiikka: salliva vs. tiukka	.301	
Yksilön päivittäiset tarpeet: valtion vs. yksilön vastuu		.657
Yritystoiminta: valtion/kunnan omistus vs. yksityisomistus		.653
Yritystoiminta: enemmän valtion kontrollia vs. enemmän vapautta		.619
Eläkkeet: valtion vs. yksilön vastuu		.611
Asuminen: valtion vs. yksilön vastuu		.581
Kilpailu: vahingollista vs. innovatiivista/tuottavaa		.571
Työttömät: otettava vastaan mikä tahansa työ vs. oikeus kieltäytyä		.565
Tuloerot: vähentäminen vs. lisääminen		.325
KMO 0.8, Bartlettin testi < 0.001		
Kokonaisselitysprosentti 30,7 %		
* 0.3:a pienempiä latauksia ei ole otettu huomioon		
N = 1 038		
¹ Voisitteko sanoa jokaisesta luetellusta asiasta, ovatko ne mielestänne aina hyväksyttäviä, ei koskaan hyväksyttäviä vai jotain siltä väliltä.		
² Luettelen joitakin poliittisen osallistumisen muotoja. Pyytäisin Teitä nyt kunkin kohdalla sanomaan, oletteko tehnyt tällaista, saattaisitteko tehdä tällaista vai ettekö missään olosuhteissa tekisi tällaista.		
Lähde: European Values Survey 1999–2000		

denkin muuttujien asteikot käännettiin niin, että ne olisivat teoreettisesti yhdenmukaisia ja pääkomponenttipistemäärien tulkinta olisi yksiselitteistä: mitä pienempi pääkomponenttipistemäärä, sitä vasemmistolaisempi tai libertariaanisempi vastaaja on, ja mitä suurempi pistemäärä, sitä oikeistolaisempi tai autoritaarisempi vastaaja on, pääkomponenttista riippuen. Pääkomponenttianalyysissä sovellettiin suorakulmaista rotaatiota (Varimax), jotta maksimoitaisiin latausten jakautuminen pääkomponenteille. Pääkomponenttien lukumääräksi pakotettiin kaksi, joista toinen kuvasi sosioekonomista ja toinen sosiokulttuurista dimensiota ja jotka yhdessä selittivät 30,7 prosenttia kokonaisvaihtelusta. Alustava tarkastelu osoitti, että ympäristökysymykset eivät latautuneet edes kohdullisesti pääkomponenteille, joten ne poistettiin analyysistä. Taulukko 1 esittää valittujen muuttujien lataukset, joiden pohjalta pääkomponent-

tipistemäärät laskettiin ja tallennettiin erillisiksi muuttujiksi (sijoittuminen sosioekonomiselle ja sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle).

Analyysin toisessa osassa tehtiin lyhyt kvalitatiivinen katsaus ensisijaisesti Suomi-Isänmaan (S-I) ja Suomen Kansan Sinivalkoisten (SKS) puolueohjelmiin sekä toissijaisesti radikaalioikeistolaisten ehdokkaiden mielipiteisiin Helsingin Sanomien eduskunta- ja europarlamenttivaalikoneissa 2003 ja 2004 (vaalikoneista poliittisena medianä, ks. Haukio & Suojanen 2004). Vaalikonevastausten analyysin tulokset ovat vain suuntaa antavia sen vuoksi, että ehdokkaiden määrä oli molemmilla puolueilla ylipäättään hyvin pieni molemmissa vaaleissa, ja lisäksi eduskuntavaaleissa 2003 ne asettivat ehdokkaita vain osassa vaalipiirejä (S-I: Helsinki, Uusimaa, Häme, Pirkanmaa, Kymi, Pohjois-Savo; SKS: Uusimaa, Varsinais-Suomi, Pirkanmaa). Yhteensä vaalikonevastauksia löytyi

Kuvio 1. Äänestäjien sijoittuminen sosioekonomiselle ja sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle painotettuna: kaikki vastaajat

Lähde: European Values Survey 1999–2000

S-I:lta kymmenen ja SKS:ilta kuusi. Kaikkiaan S-I:lla oli eduskuntavaaleissa 30 ehdokasta ja eurovaaleissa 12, ja SKS:illa eduskuntavaaleissa 29 ehdokasta ja eurovaaleissa 12. Viitattaessa vaalikonevastauksiin annetaan ensin koneen nimi (EdV 2003 tai EurV 2004), sitten vastaajan sukunimi ja viimeiseksi kysymyksen (K) numero.

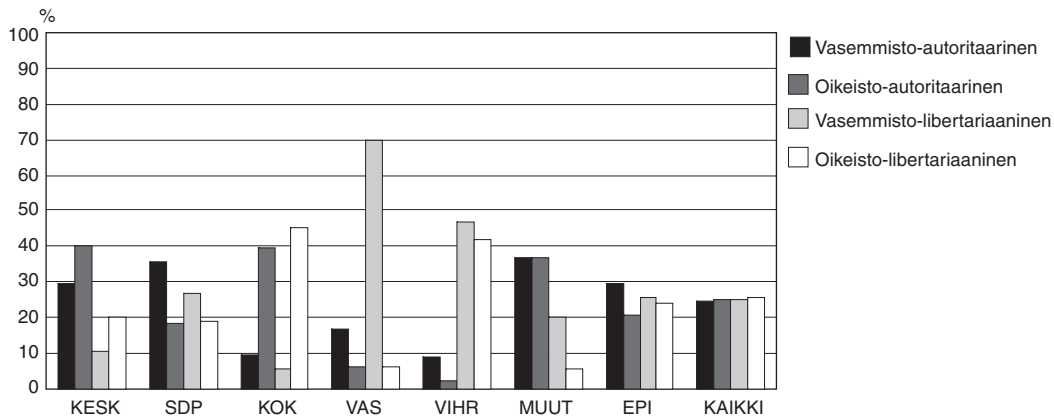
Suomalainen äänestäjäkunta ja uuden politiikan kilpailudimensio

Kahdeksan vakiintunutta puoluetta, Suomen sosialidemokraattinen puolue (SDP), Suomen Keskusta (KESK), Kansallinen Kokoomus (KOK), Vasemmistoliitto (VAS), Vihreä liitto (VIHR), Kristillisdemokraatit (KD), Ruotsalainen kansanpuolue (RKP) ja Perussuomalaiset (PS) sijoitettiin nelikenttään potentiaalisten⁶ äänestäjiensä pääkomponenttipistemäärien perusteella Kitscheltin (1995) teoriaa mukaillen. Lisäksi ne vastaajat, jotka eivät identifioituneet mihinkään puolueeseen (potentiaaliset äänestämättä jättävät, epävarmat ja

tyhjää äänestävät), yhdistettiin yhdeksi ryhmäksi (EPI, *ei puolueidentifioitumista*). Kuvio 1 kuvaa kaikkien vastaajien kokonaisjakaumaa pääkomponenttiulottuvuuksille painotettuna. Kuvio 2 ottaa huomioon myös puoluevalinnan ja kuvaa viiden suurimman puolueen (KESK, SDP, KOK, VAS, VIHR), muiden puolueiden (RKP, KD, PS), ryhmän EPI sekä yhteensä kaikkien seitsemän ryhmän äänestäjien jakaantumista kuvion 1 edustaman nelikentän eri osiin. Kuviossa 3 tehdään erotelu ulottuvuuksittain (vasemmisto [V] – oikeisto [O], libertariaaninen [L] – autoritaarinen [A]) mainituille ryhmille. Kuvio 4 tiivistää kuvioiden 2 ja 3 tulokset; huomioon on otettu ainoastaan kunkin ryhmän äänestäjäkunnan keskimääräi-

⁶Äänestysaikomusta kysyttiin EVS:ssä (1999–2000) seuraavasti: Jos huomenna pidettäisiin eduskuntavaalit, mitä puoluetta äänestäisitte?. Aineistossa oli eri puolueiden äänestäjiä seuraavasti: KESK (135), SDP (137), KOK (108), VIHR (79), VAS (48), KD (16), RKP (8), PS (11) ja EPI (101) (yht. 643 vastaajaa).

Kuvio 2. Viiden suurimman puolueen (KESK, SDP, KOK, VAS, VIHR), muiden puolueiden (KD, PS, RKP), äänestämättä jättävien/liikkuvien äänestäjien (EPI) sekä kaikkien edellä mainittujen äänestäjien prosentuaalinen sijoittuminen uuden politiikan nelikentän eri osiin, %

Lähde: European Values Survey 1999–2000

set pääkomponenttipistemäärät. Kuvioissa 1 ja 4 nollaa pienemmät arvot merkitsevät joko vasemmistolaista (X-akseli) tai libertariaanista (Y-akseli) orientaatiota ja nollaa suuremmat arvot oikeistolaista tai autoritaarista orientaatiota⁷. Kuviossa 4 nelikenttää leikkaava vinoviiva kuvaa uuden politiikan kilpailudimensiota, jonka tulisi teorian mukaan olla korostunut kapitalistisissa länsimaisissa demokratioissa. Lisäksi kuvioon 4 on merkitty radikaalioikeiston eri varianttien arvioidut sijainnit: Y-akselin oikealla puolella radikaalioikeiston ideaalityyppi (*master case*, R) sekä populistis-valtionvastainen vaihtoehto (*populist-antitartist*, P) ja vasemmalla puolella hyvinvointisovinnistinen puolueityyppi (*welfare chauvinist*, W), joka edelleen on erotettu juuriltaan uusfasistisesta tyyppistä (*neofascist*, F).

Kuten aiemman tutkimuksen perusteella oli oletettavaakin, kuvio 1 paljastaa puoluekilpailun keskihakuisuuden kahdella tarkasteltavalla dimensiolla. Toisaalta kuviot 2 ja 3 kertovat suuresta sisäisestä hajonnasta puolueiden äänestäjäkunnissa. Yksinkertaistaen voidaankin todeta keskustan kannattajakunnan olevan painotukseltaan oikeisto- (40 %) ja vasemmisto-autoritaarinen (30 %), SDP:n vasemmisto-autoritaarinen (36 %) ja vasemmisto-libertariaaninen (27 %),

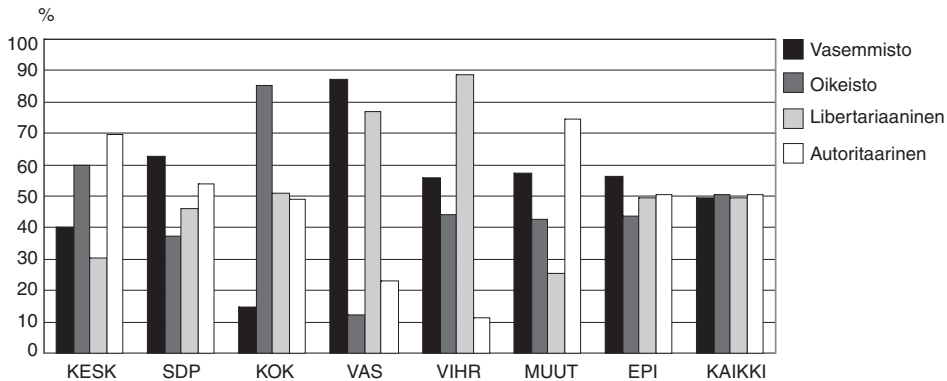
kokoomuksen oikeisto-autoritaarinen ja oikeisto-libertariaaninen, Vasemmistoliiton vasemmisto-libertariaaninen (70 %) sekä vihreiden vasemmisto- (47 %) ja oikeisto-libertariaaninen (42 %) (kuvio 2). Muiden puolueiden kannattajakunta (RKP, KD, PS) sijoittuu keskimäärin voimakkaammin vasemmisto- ja oikeisto-autoritaarisiin osiin nelikenttää. Äänestämättä jättävät ja liikkuvat äänestäjät (EPI) puolestaan jakaantuvat melko tasaisesti nelikentän kaikkiin osiin.

Toisaalta kuviosta 3 nähdään, että erityisesti sosiaalidemokraattien (V = 63 %, O = 37 %) ja keskustan (V = 40 %, O = 60 %) kannattajia löytyy sosioekonomisen akselin molemmilta puolilta, ja SDP:n kannattajakunta on lisäksi voimakkaasti jakaantunut sosiokulttuurisella ulottuvuudella (L = 46 %, A = 54 %). Kokoomuksen kannattajat ovat sosioekonomisesti selvästi oikealla (V = 15 %, O = 85 %) ja Vasemmistoliiton vasemmalla (V = 87 %, O = 13 %), mutta sosiokulttuurisissa kysymyksissä erityisesti kokoomuksen äänestäjiä on tasaisesti akselin molemmiin puoliin (L = 51 %, A = 49 %). Keskustan ja Vasemmistoliiton kannattajakunnissa on vähiten vaihtelua sosiokulttuurisella ulottuvuudella: ensimmäisen kannattajakunta on selkeästi keskimääräistä autoritaarisempi (L = 30 %, A = 70 %) ja jälkimmäisen libertariaanisempi (L = 77 %, A = 23 %).

Suurimpien puolueiden kannattajakunnista kolme viidestä (KESK, KOK ja VAS) näyttää identifioituvan voimakkaammin sosioekonomisesti: so-

⁷Pääkomponenttipistemäärät noudattavat aina standardoitua normaali jakaumaa ($M = 0$, $S = 1$).

Kuvio 3. Viiden suurimman puolueen (KESK, SDP, KOK, VAS, VIHR), muiden puolueiden (KD, PS, RKP), äänestämättä jättävien/liikkuvien äänestäjien (EPI) sekä kaikkien edellä mainittujen äänestäjien prosentuaalinen sijoittuminen joko sosioekonomiselle ulottuvuudelle (vasemmisto + oikeisto = 100 %) tai sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle (libertariaaninen + autoritaarinen = 100 %)

Lähde: European Values Survey 1999–2000

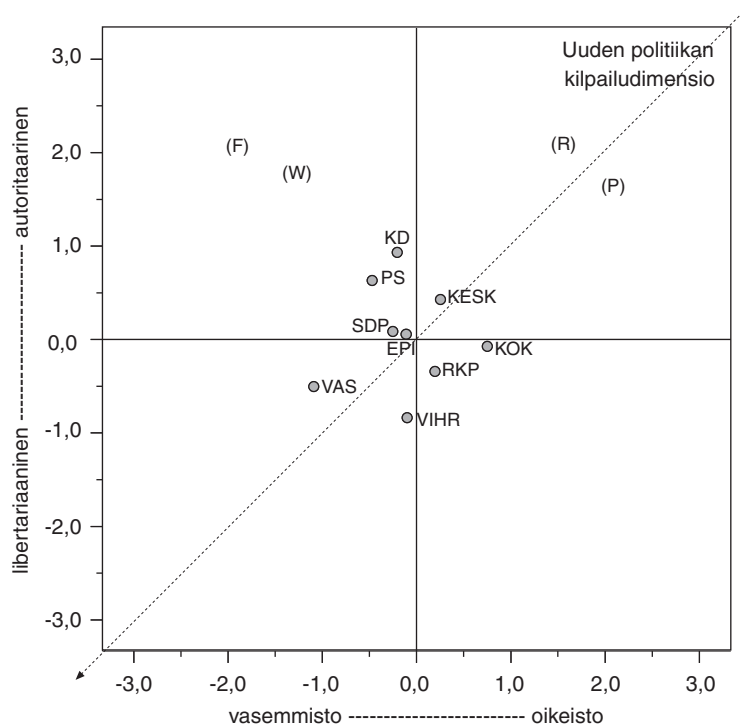
sioikulttuuriset kysymykset ovat toissijaisia, vaikka erottavatkin osaltaan keskustan ja Vasemmistoliiton kannattajat SDP:n ja kokoomuksen kannattajista. Sosialidemokraateilla sosioekonominen ulottuvuus dominoi heikommin. Vihreiden kannattajakuntaa näyttää pääosin yhdistävän libertariaaninen suhtautuminen sosiokulttuuriin kysymyksiin: sijoittumisella vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle ei ole juuri merkitystä. Puolueiden kokonaistarkastelu osoittaa lisäksi, että suomalainen äänestäjäkunta kokonaisuudessaan (KAIKKI) sijoittuu hyvin tasaisesti nelikentän eri osiin.

Vaikka kilpailutila on kuvion 1 perusteella sinänsä hyvin rajattu ja puoluekilpailu keskihakuista, kahdeksan pääpuolueen äänestäjäkuntien keskiarvojen tarkastelu nelikentässä (kuvio 4) osoittaa äänestäjien täyttävän tämän kilpailutilan melko aukottomasti. Neljästä suurimmasta puolueesta keskusta ja Vasemmistoliitto näyttävät olevan keskimääräistä kiinnittyneempiä uuden politiikan akselille: keskustan kannattajat ovat keskimäärin sekä maltillisesti oikealla että lievästi autoritaarisia ja Vasemmistoliiton selkeästi vasemmalla ja libertariaanisilla. Kuten jo kuvioiden 2 ja 3 perusteella voitiin nähdä, SDP:n ja kokoomuksen kannattajilla sosiokulttuurisen dimension kumpikaan puoli ei ole hallitseva, ja ero puolueiden välillä jääkin näissä kysymyksissä marginaaliseksi. Sosioekonomisissa kysymyksissä kuilu kasvaa, mutta yleisesti ottaen kolmen suurimman puolue-

een kannattajat nojaavat keskimäärin hieman oikealle: kokoomuksen tärkein vastapaino löytyykin Vasemmistoliitosta. Keskikokoisten, pienten tai uusien puolueiden välistä kilpailua hallitsevat sosiokulttuuriset kysymykset. Sekä kristillisdemokraatit että vihreät nojaavat keskimäärin aavistuksen vasemmalle sosioekonomisissa kysymyksissä, mutta edellinen on kaikista puolueista autoritaarisin ja jälkimmäinen libertariaanisin. Perinteisimmistä pienistä puolueista lievästi oikeistolaisen ja libertariaanisen RKP:n kannattajien vastapaino löytyy keskusta–vasemmistolaisista ja kohtalaisen autoritaarisista Perussuomalaisista (vrt. Hellsten 2001, 46).

Kuvioiden 2–4 perusteella näyttääkin siltä, että sosioekonominen dimensio dominoi neljän perinteisen puolueen (KESK, SDP, KOK, VAS) keskinäistä kilpailua, kun taas pienemmät ja uudemmat puolueet erottautuvat sosiokulttuurisissa kysymyksissä, mikä johtunee yleisemmin pohjoismaisten puoluejärjestelmien historiallisesta kehityksestä. Vain keskustan ja Vasemmistoliiton kannattajien voitaisiin ajatella ottavan keskimääräistä enemmän huomioon yhtäaikaaisesti sekä sosioekonomisia että sosiokulttuurisia kysymyksiä preferenssinmuodostuksessaan. Vastaajat, jotka eivät identifioitu mihinkään tiettyyn puolueeseen, ovat kuvion 4 perusteella kaikkein maltillisimpia tai keskustalaisimpia molemmilla dimensioilla. Kuvioiden 2 ja 3 tarkastelut kuitenkin osoitta-

Kuvio 4. Kahdeksan suurimman puolueen äänestäjien ja äänestämättä jättävien/liikkuvien äänestäjien (EPI) keskimääräinen sijoittuminen sosioekonomiselle ja sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle, uuden politiikan kilpailudimensio sekä radikaalioikeistolaisten puolueyyppien* oletettu sijainti

*R = radikaalioikeiston ideaalityyppi, P = populistis-valtionvastainen puolueyyppi, W = hyvinvointisovinistinen puolueyyppi, F = neofasistinen puolueyyppi
Lähde: European Values Survey 1999–2000

vat, että äänestämättä jättävät/liikkuvat äänestäjät (EPI) ovat hyvin heterogeeninen joukko ja leviytyvät kaikkialle poliittiseen kilpailutilaan – eivät siis yhtenäinen ryhmä, jota radikaalioikeisto voisi mobilisoida.

Radikaalioikeiston suurin dilemma Suomessa näyttäisikin olevan ennen kaikkea se, että ne vedenjakajat, joiden olemassaolon uuden politiikan teorian mukaan tulisi sitä hyödyttää, jakavat kyllä jossain määrin äänestäjäkuntaa, mutta harvoin linkittyvät äänestäjien preferenssinmuodotuksessa. Eri puolueiden äänestäjät hajaantuvat laajalti nelikentälle, mutta koska sosioekonominen vedenjakaja määrittää voimakkaimmin perinteisten neljän puolueen välistä kilpailua, se dominoi suhteessa sosiokulttuuriseen. Kuten kuviot 1 ja 4 osoittavat, uuden politiikan dimensiolla sekä oikeisto-autoritaarisessa että vasemmisto-libertariaanisessa päässä on paljonkin tilaa: yhdistelmät eivät näytä houkuttelevan äänestäjäkun-

taa. Niin kauan kuin suurten ja pienten puolueiden kilpailutila säilyy erillisenä, Vasemmistoliiton ja kokoomuksen välinen ero sosioekonomisissa kysymyksissä tasapainottaa kolmen suuren puolueen sosioekonomista lähentymistä. Samoin toisaalta kristillisdemokraattien ja vihreiden ja toisaalta perussuomalaisten ja vihreiden etäisyys sosiokulttuurisissa kysymyksissä saattaa riittää kaikkein radikaaleimmille tällä ulottuvuudella. Radikaalioikeistopuolueiden kysyntä näyttäisikin rajoitetulta, mutta millaisia ovat olleet tarjontapuolen vaihtoehdot 1990- ja 2000-luvulla?

Suomalaiset radikaalioikeistopuolueet

Suomi on ainoa Pohjoismaa, jolla on ollut lähihistoriassaan merkittävä fasistinen liike ja puolue, vaikka kumpikaan niistä ei noussut valtaan. Sotien välisinä vuosina ulkoparlamentaarinen ja

antikommunistinen lapuanliike (1929–1932) vaikutti voimakkaasti eduskunnan politiikkaan ja sen parlamentaarinen seuraajakin, Isänmaallinen Kansanliike (1932–1944), saavutti vuoden 1936 eduskuntavaaleissa vielä 8,3 prosentin kannatuksen (ks. esim. Karvonen 1988, 14–29). Moskovan (1944) ja Pariisin (1947) rauhansopimusehdot kielsivät fasisin toiminnan Suomessa, eikä maailmansotien jälkeinen poliittinen konsensus, joka koski erityisesti ulkopoliittikkaa ja Suomen suhteita Venäjään, tarjonnut oikeistolaiselle politiikalle kovinkaan hedelmällistä maaperää, vaikka toisaalta tiiviin itä-yhteistyön voisi ajatella luoneen myös kysyntää radikaalioikeistolaiselle vastareaktiolle. Protesti kuitenkin kanavoitui todennäköisesti yksittäisten poliitikkojen kautta aluksi kokoomuksen sisällä ja myöhemmin 1970- ja 1980-luvulla Suomen Maaseudun Puolueen (SMP, ent. Suomen Pientalonpoikien Puolue) kautta Kekkosen kritiikkinä. Neuvostoliiton hajoamisen (1991) ja YYA-sopimuksen uusimatta jättämisen jälkeen fasisin toiminnan rajoitukset eivät olleet enää relevantteja tai edes mahdollisia.

Jo ennen edistyspuolueiden nousua Norjassa ja Tanskassa SMP mobilisoi 1960- ja 1970-luvulla yleistä tyytymättömyyttä poliittista eliittiä kohtaan. SMP oli rakennemuutospuolue ja Veikko Vennamon retoriikka kiinnittyi enemmän eurooppalaiseen agraaripopulismiin kuin radikaalioikeiston nousun uuteen aaltoon. Viimeaikaiset vertailevat tutkimukset harvoin lukevatkaan SMP:tä radikaalioikeistoon (ks. esim. Widfeldt 2000, 492–493; Kitschelt 1995, 55) pääosin sen vuoksi, että se on toiminut yhteistyössä maltillisten puolueiden kanssa koalitiollahituksissa eivätkä maahanmuuttajien vastaiset teemat ole olleet vaali- ja puolueohjelmissa ainakaan eksplisiittisesti esillä (vrt. Sankiah 1995a, 107–109; Pekonen & al. 1999, 36; SMP:stä populistisena joukko- liikkeenä, ks. tarkemmin Helander 1971). Vuonna 1995 SMP:n aktiivien perustama ja nykyisin Timo Soinin johtama nationalistinen ja EU-kriittinen Perussuomalaiset on niin ikään usein jätetty puolueperheen ulkopuolelle.

Kyösti Pekonen, Pertti Hynynen ja Mari Kalliala (1999, 38) arvioivat 90-luvun loppupuolella Suomessa olevan nelisenkymmentä yhdistystä, joilla oli jonkinlainen linkki radikaalioikeistoon. Yhdistykset olivat luonteeltaan joko maahanmuuttajien vastaisia, rasisia ja nationalistia tai uusfasistisia ja suhtautuivat usein kriittisesti Venäjään ja Euroopan unionin jäsenyyteen. Ra-

dikaalioikeiston pirstaloitumisen huomioon ottaen ei olekaan yllätys, että niiden yritykset rakentaa koherentteja parlamentaarisia puolueita ovat epäonnistuneet. Viimeaikaisten vaalien tärkeimmät yrittäjät ovat olleet Suomen Kansan Sinivalkoiset (SKS) ja Suomi-Isänmaa (S-I), joiden kannatus on jäänyt heikoksi (0,1 %:sta 0,2 %:iin valtakunnallisissa vaaleissa). Molempien puolueiden ehdokaslistat ovat olleet vahvasti miesvaltaisia. Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa yli 86 prosenttia SKS:n ja 97 prosenttia S-I:n ehdokkaista oli miehiä ja vuoden 2004 europarlamenttivaaleissa kummallakaan puolueella ei ollut ainuttakaan naisehdokasta. SKS:n ehdokkaiden keski-ikä läheni molemmissa vaaleissa viittrikymmentä, kun taas S-I:n ehdokkaat olivat huomattavasti nuorempia, keski-ikä oli noin 35 vuotta. (Tilastokeskus 2003 & 2004.)

Väinö Kuusman johtama ja Lahteen keskittynyt Suomi-Isänmaa aloitti puoluekilpailun ulkopuolisena liikkeenä 1990-luvun alkupuolella. S-I:n edeltäjät, Isänmaallinen Oikeisto ja Suomi Nousee – Kansa Yhdistyy (SNKY), perustettiin alkujaan seuraajiksi Arjalaiselle Germaanivieliskunnalle, jota oli innoittanut saksalainen 1990-luvun alun uusnatsismi. Puolue herätti 1990-luvun puolivälissä kiinnostusta myös Joensuun ja Turun skinheadien keskuudessa. Nykyisin S-I on kuitenkin pyrkinyt ainakin retorisesti erottautumaan väkivaltaisista ja anarkistisista uusnatsiryhmittymistä ja on parlamentaariselle areenalle suunnatessaan joutunut muuttamaan maltillisemmiksi ideologiansa uusfasistisia piirteitä strategisista syistä. Nationalismi on pitkälti korvanut kansallissosialismin ja puolueen ideologinen ydin kietoutuu Suomen kansallistaruston, Kalevalan, mytologian ja symbolismin ympärille sekä ajatukseen suomalaisista henkisenä eliittinä (Kaplan 1999, 216–219; Pekonen & al. 1999, 43–45; Pekonen 2000).

S-I:n virallisten ohjelmien (SNKY 2003; S-I 2003) mukaan puolue ajaa antikapitalistista ja nationalistista talouspolitiikkaa: kansainvälinen kapitalismi riistää työn lisäarvon kasvattaen eriarvoisuutta. Puolue kannattaakin etnisesti eksklusiivista hyvinvointivaltiota ja on luonteeltaan vahvasti populistinen ja antielitistinen: demokratia on rappiolla ja päätöksentekoon tarvitaan suoran poliittisen osallistumisen muotoja. Suomen kansan etninen ja kulttuurinen säilyvyys on S-I:n päähuolenaiheita, joita uhkaavat amerikkalainen massakulttuuri, syntyvyyden aleneminen ja maa-

hanmuutto. Liikkeen mukaan hallitus myös suosii maahanmuuttajia työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikassa. Ulkopoliittisesti puolue vastustaa Yhdysvaltojen hallitsevaa roolia maailmanpolitiikassa ja tukee palestiinalaisia Lähi-idän kysymyksessä. Sekä EU- että mahdollinen Nato-jäsenyys nähdään uhkana itsenäisyydelle. Puolue haluaa säilyttää Venäjän kanssa hyvät suhteet, mutta pyrkisi kuitenkin neuvotteluilla palauttamaan menetetetyt alueet takaisin. Sosiokulttuurisesti puolue uskoo yhteisöllisyyteen, perinteisiin tiukkoihin moraaliarvoihin, autoritaarisuuteen koulutuspolitiikassa sekä ympäristönsuojeluun, joka juontaa juurensa kalevalaisesta mytologiasta.

S-I:n ehdokkaiden vaalikonevastaukset eivät laajasti ottaen juuri poikkea virallisten puoluedokumenttien linjasta. Kuitenkin puolueen sisällä on variaatiota mielipiteiden intensiteetissä ja ankaruudessa. Rasismi, etnonationalismi ja pyrkimys etniseen puhtauteen ovat epävirallisissa mielipiteissä korostetumpia (ks. EdV 2003: Huttunen [K13, K17], Nissinen [K6, K13], Lehto [K17]; EurV 2004: Rasinpuro [K3 ja K19]), ja maahanmuuttopolitiikan rajoitukset, kurin ja järjestyksen säilyttäminen yhteiskunnassa ja antielitismi ovat ehdokkaita sitovat ydinteemat (ks. EdV 2003: Heikkilä [K15], Huttunen [K15]; EurV 2004: Kuisma [K16], Rasinpuro [K1]). Talouspoliittiset näkemykset keskittyvät pääosin tuloerojen pienentämiseen ja palkansaajien verotuksen alentamiseen (EdV 2003: Kuisma [K8], Rasinpuro [K1]; vrt. kuitenkin Heikkilä [K1] ja Huttunen [K1]). Seuraavat kommentit kuvaavat esimerkinomaisesti kolmen S-I:n ehdokkaan suhtautumista maahanmuuttokysymykseen, joka kietoutuu sekä taloudellisiin seikkoihin ja antielitismiin että huoleen suomalaisen kulttuurin säilymisestä: 1) ”Nyt työttömiä on n. 300 000 mutta siltikin esim. RKP:n Biaudet kehtaa väittää, että työvoimapolua tulee olemaan. Lisäksi hän syylistää että työttömät ovat ’omasta syystään’ työttömyyskortistossa. Tällä hetkellä maassamme on 100 000 ulkomaalaista, joista suurin osa kaunistaa työttömyystilastoja! Kylmä linja peliin eli ulkomaalaiset sosiaalipummit karkotukseen, suomalaisille töitä ja Suomen syntyvyys nousuun” (Kuisma, EdV 2003, K13). 2) ”Suomalaisten syntyvyys saatava nousuun. Nykymenolla suomalaiset häviävät sukupuuttoon. Kuulostaako uskottomalta höyryämiseltä? Ajatelkaapa: syntyperäisten suomalaisten määrä romahtaa suurten ikäluokkien kuollessa pois. Samaan aikaan kiihdy-

tetään maahanmuuttoa kolmannelle maailmalle, joiden välle lisääntyminen ei tuota ongelmia. Alkuperäisväestö jää vähemmistöksi ja lopputulos on kutakuinkin sama kuin entisessä Rhodesiassa parhaimmillaan. Sukupuutto. Kaiken loppu” (Nissinen, EdV 2003, K13). 3) ”Pakolaisten haalistaminen Suomeen muka työvoimapoluaa helpottamaan on järjetöntä, sillä Suomeen hakeutuvat pakolaiset ja turvapaikanhakijat pääsääntöisesti vain huonontavat huoltosuhtetta” (Heikkilä, EdV 2003, K17).

Olavi Mäenpään johtaman Suomen Kansan Sinivalkoisten (aiemmin Sitoutumaton Kansallinen Rintama 1993–1997 ja Kansallinen Rintama 1997–2001) toiminta on keskittynyt vahvasti Länsi-Suomeen ja erityisesti Turun alueelle. Vuoden 2004 kunnallisvaaleissa⁸ puolue sai kaksi paikkaa Turun kaupunginvaltuustoon ja Mäenpää oli 2 214 äänellä Turun äänikuningas (Oikeusministeriö, 2004). Virallisessa ohjelmassaan (SKS 2004) puolue katsoo olevansa työttömiä, eläkeläisten ja yrittäjien asialla ja asettaa retoriikassaan ”tavallisen ihmisen” sekä poliittisen ja taloudellisen eliitin vastakkain. Talouspoliittisesti SKS kannattaa tuloverotuksen alentamista ja pääomaverotuksen kiristämistä. Sosiokulttuurisesti puolue uskoo ympäristönsuojelun ohella nationalistiseen ja kielelliseen identiteettipolitiikkaan, jota maahanmuutto ja yhteiskunnan yleinen rappio uhkaavat.

SKS:n ehdokkaiden vaalikonevastauksissa (EdV 2003 & EurV 2004) maahanmuutto yhdistetään usein rikollisuuteen ja hyvinvointivaltion etujen hyväksikäyttöön. Ehdokkaat vaativat kurin ja järjestyksen kiristämistä yhteiskunnassa ja suhtautuvat kriittisesti niin Euroopan unioniin, Venäjään, Yhdysvaltoihin kuin valtaapitäviin puolueisiin (EurV 2004: Mäenpää [K1 ja K5], Järviharju [K2], Luukko [K18], Alajoki [K14], Kemppainen [K5]). Seuraavat kolme SKS:n ehdokasta liittävät maahanmuuttokysymyksen EU-kritiikkiin, työttömyyteen ja sosiaaliturvaan: 1) ”Suomen liittyminen EU:hun oli suuri virhe. Maamme kielellinen ja kansallinen identiteetti tulee tulevien vuosien aikana tuhoutumaan. Rajojen avautuminen tuo maahamme somaleita, albaaneita ym. sosiaalisiaistajia, jot-

⁸SKS oli vuoden 2004 kunnallisvaaleissa vaaliliitossa Kommunistisen Työväenpuolueen ja Eläkeläiset Kansan Asialla -puolueen kanssa.

ka elävät tällä suomalaisten rakentamalla ja kustantamalla sosiaaliturvalla. Tänne tulee rantautumaan kovan luokan kansainvälinen huume-ym. rikollisuus. Näin tulee tuhoutumaan edellisten sukupolvien rakentama ja vapaaksi taistelema isänmaamme. EU on kopio entisestä Neuvostoliitosta” (Mäenpää, EurV 2004, K1). 2) ”Oma Kansa Ensimmäinen! Oman maan kansalaisille on turvattava ’leipä ja työ’ kaikissa olosuhteissa. Suomeen saapuville ulkomaalaisille ei tule myöntää suomalaista sosiaaliturvaa, vaan hakekoot sosiaaliturvan ’kotoaan’” (Järviharju, EurV 2004, K11, ks. myös K6). 3) ”Puheet että meillä olisi joku työvoimapula ovat pelkkää potaskaa. Emme tarvitse tänne mitään suuria maahanmuuttajien joukkoja, eikä varsinkaan suunniteltua ja jo sovittua kahden miljoonan ’uussuomalaisen’ joukkoa. Väestörakenteen äkilliset ja kansan tahdon vastaiset muutokset tuovat vain ristiriitoja, ja nykyisten kriteerien mukainen maahanmuutto on pikemminkin rasittanut sosiaalisetorin ja oikeuslaitosta, kuin tuonut uusia tarpeellisia tekijöitä” (Kempainen, EdV 2003, K17).

Kitscheltin (1995, 19–24) kategorisointia mukailtaessa Suomen radikaalioikeistopuolueet näyttäytyvät rasisit-autoritaarisina tai hyvinvointisovinistisina (ks. W, kuvio 4), ts. sosioekonomisesti vasemmistolaisina ja sosiokulttuurisesti autoritaarisina. S-I on liikkumassa neofasismista (ks. F, kuvio 4) hyvinvointisovinistisempaan suuntaan. Puolueiden pääpaino on sosiokulttuurisella ulottuvuudella, erityisesti maahanmuuttopolitiikassa, joka kietoutuu vahvasti protestiin poliittista ja (kansainvälistä) kapitalistista eliittiä vastaan. Puolueet hylkäävät pitkälti markkinaliberalismin ja kannattavat etnisesti rajattua hyvinvointivaltiota pyrkien kuitenkin edistämään myös ammattiryhmän ja tulotason mukaan määräytyviä eksklusiivisia verohelpotuksia. Koska maahanmuuttokysymys näyttää korostuvan sekä puolueohjelmissa että ehdokkaiden kannanotoissa, seuraavassa luodaan lyhyt katsaus suomalaisten asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan.

Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin

Suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajiin on tutkittu vertailevasti melko vähän, vaikka kansainvälisiä kyselytutkimuksia alkaa olla kasvavassa määrin saatavilla (erityisesti European Social Sur-

vey 2002/2003). Asennoituminen maahanmuuttajia kohtaan on toki vain yksi Kitscheltin (1995) sosiokulttuurisen ulottuvuuden osa-alueista, eikä sen usein yksin ajatellakaan motivoivan radikaalioikeiston äänestäjiä (Mudde 1999, 192; van der Brug & Fennema 2003; Eatwell 2003, 3–5). Kitscheltin (1995) teoria ei kerrokaan yksittäiseen teemaan liittyvästä asenneilmapiiristä sinänsä vaan mittaa ja tarkastelee kahden dimensioon vuorovaikutusta sekä niputtaa useita asiakysymyksiä yhteen. Siksi onkin tärkeää huomata, että suomalaisen äänestäjäkunnan klusteroituminen kohti sosiokulttuurisen ulottuvuuden keskikoh-
taa ei osoita suomalaisten olevan erityisen suvaitsevaisia maahanmuuttajia kohtaan. Yleisesti ottaen maahanmuuttoon liittyvä problematiikka on kuitenkin radikaalioikeistoa tarkastelevassa kirjallisuudessa yksi keskeisimmistä.

Maahanmuuttoteema ei ole saavuttanut jatkuvuutta Suomen yhteiskunnallisessa keskustelussa, toisin kuin esimerkiksi Tanskassa ja Alankomaissa. Osin tämä saattaa selittyä maahanmuuttajien vähäisestä määrästä, vaikka suoraviivaista yhteyttä siirtolaisten määrän kasvun ja radikaalioikeiston kannatuksen välillä ei ole useinkaan empiirisissä tutkimuksissa havaittu (ks. esim. Kestilä 2005a, 50–51). Suomeen vuonna 2003 saapuneiden maahanmuuttajien osuus suhteutettuna maan kokonaisväkilukuun oli vain 0,03 prosenttia; se on marginaalinen määrä verrattuna esimerkiksi Tanskan 1,05 prosenttiin (2001), Ruotsin 0,72 prosenttiin (2002) ja Norjan 0,76 prosenttiin (2001) (Nordic Statistical Yearbook 2001–2003).

Poliittisen keskustelun puute ei kuitenkaan kerro juuri äänestäjäkunnan asenteista. Tarkastellessaan radikaalioikeiston kannatuspotentiaalia Suomessa erityisesti maahanmuuttokysymyksen ja protestiteorian näkökulmista Elina Kestilä (2005b) on havainnut suomalaisen äänestäjäkunnan asenneilmapiirin tarjoavan yhtä hedelmällisen maaperän radikaalioikeistopuolueille kuin sellaisissa Euroopan maissa, joiden puoluejärjestelmissä radikaalioikeisto menestyy. Länsieurooppalaisia maita vertaileva pääkomponenttianalyysi osoittaa suomalaisten suhtautuvan keskimääräistä kriittisemmin maahanmuuttopolitiikkaan ja pelkäävän enemmän erityisesti maahanmuuton vaikutuksia maan kulttuuriin ja talouselämään kuin keskivertoeurooppalaiset. Erityisesti muihin Pohjoismaihin verrattuna asenteet maahanmuuttajia kohtaan ovat huomattavan tiukat. Lisäksi suo-

malaisten suhtautuminen poliittiseen eliittiin on verraten negatiivista, vaikka instituutioihin kohdistuva luottamus on Suomessa hieman korkeampaa kuin Euroopassa keskimäärin.

Negatiivinen suhtautuminen maahanmuuttajiin on Suomessa pitkälti piilevää, mikä osaltaan saattaa selittyä siitä, että ei ole uskottavaa puoluevaihtoehtoa, jonka kautta asenteita olisi mahdollista kanavoida. Rydgrenin (2003, 60–62) mukaan potentiaalisen radikaalioikeistolaisen puolueen olemassaolo järjestelmässä voi myös lisätä manifestista ksenofobiaa⁹ vaikuttamalla äänestäjien havaintoihin ja maltillisiin puolueisiin, ei vain toisinpäin. Näin on erityisesti silloin, kun yhteiskunta kokee sosiaalista ja taloudellista stressiä, sosiokulttuurinen dimensio haastaa sosioekonomisen, maltilliset puolueet sopeutuvat radikaalioikeistolaisen politiikkavaihtoehdon olemassaoloon tai jopa omaksuvat sen teemoja ja radikaalioikeistolainen puolue onnistuu yhdistämään maahanmuuttoteeman muihin poliittisesti tärkeisiin asiakysymyksiin. Vaikka Suomessa 1990-luvun alussa lama ja somalipakolaisten vastaanottaminen hyvin monokulttuuriseen yhteiskuntaan loivat otollisen maaperän radikaalioikeistolle, eivät media, intressiryhmät ja maltilliset puolueet politisoineet sen ydinteemoja siinä määrin, että ne olisivat nousseet merkittävästi politiikan agendalle, eikä potentiaalisia kannatuksen mobilisioijia edes ilmaantunut puoluekenttään. 1970-luvulla SMP:kään ei eksplisiittisesti pyrkinyt hyötymään maahanmuuttoteemasta, vaikka sen äänestäjien asennoituminen maahanmuuttajia kohtaan oli keskimääräistä kriittisempää (Sankiaho 1995a, 107–109). Toisaalta SMP aloitti toimintansa 1960-luvulla, jolloin maahanmuuttoa suurempana huolenaiheena olivat maastamuutto ja maaltamuutto. 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa taloudellinen noususuhdanne on puolestaan saattanut edelleen hillitä radikaalioikeiston mobilisaatiopotentiaalia.

⁹Rydgren (2003) tekee jaon *latentin ja manifestisen ksenofobian* välillä. *Latentti ksenofobia* koostuu pääosin enemmän tai vähemmän artikuloiduista negatiivista ennakkoluuloisista stereotyyppioista ja uskomuksista, joiden ajatellaan olevan itsestään selviä. *Manifestinen ksenofobia* on jäsenyntyneempää – Rydgrenin mukaan uusi kulttuurinen rasismi (joka perustuu kulttuurien yhteensopimattomuuteen, ei rotujen hierarkiaan) on manifestisen ksenofobian ideologisoitu muoto.

Tulkintaa – miksi radikaalioikeisto ei menesty Suomen puoluejärjestelmässä?

Puoluedokumenttien tarkastelu osoitti lähes yksiselitteisesti, että Suomen radikaalioikeistopuolueet ovat epäonnistuneet ”menestysreseptin” löytämisessä Kitscheltin (1995) tarkoittamassa mielessä. Jos markkinaliberalismin ja autoritaarisuuden yhdistelmä on voittava radikaalioikeistolainen strategia, puoluevaihtoehtojen hyvinvointisovinistinen ja uusfasistinen tarjonta on epäilemättä vaikuttanut radikaalioikeiston marginalisoitumiseen. Toisaalta puoluejärjestelmän analyysi näytti myös sen, että vaikka potentiaalinen radikaalioikeistolainen ideaalityyppi, *master case*, ilmestyisikin puoluekentälle, sille ei välttämättä olisi kysyntää: puolueen laadulla ei näyttäisi juuri olevan merkitystä. Kilpailutila on ensinnäkin rajattu, ja toisekseen eri puolueiden kannattajat ovat levittäytyneet sille melko laajalti: selvää aukkoa äänestäjäkunnassa ei näydtä olevan. Yleisesti ottaen vakiintuneiden puolueiden kannattajat näyttävät myös klusteroituvan keskikohtaa kohden radikaalioikeistolle tärkeillä vedenjakajilla, ja vaikka sekä sosioekonominen että sosiokulttuurinen dimensio jakavat äänestäjiä ryhmiin, niiden välinen vuorovaikutus on vähäistä. Lisäksi potentiaalisen ”nukkuvien puolueen” kannattajakunta ja liikkuvat äänestäjät ovat hyvin hajainen ja vaikeasti mobilisoitava joukko. Villiina Hellstenin (2001, 47) samankaltainen lähestymistapa on johtanut hieman tämän tutkimuksen tuloksista poikkeaviin, mutta toisaalta sitä täydentäviin löydöksiin. Hellstenin mukaan Vihreä liitto on vakiinnuttanut asemansa pääasiallisena vasemmisto-libertariaanisena puolueena, kun taas oikeisto-autoritaarinen vastavoima löytyy asiakysymyskohtaisesti useista puolueista: uuden politiikan kilpailudimensio on siten jatkuvassa heiluriliikkeessä, mutta saattaa mobilisoida äänestäjiä tulevaisuudessa.

Suomen nykyiset radikaalioikeistopuolueet kilpailevat pienten puolueiden kanssa heikommalla dimensiolla perinteisten puolueiden vallatesa vahvemman. Kuitenkaan edes pienemmät vakiintuneet puolueet eivät ole kutsuneet radikaalioikeistoa sosiokulttuuriseen dialogiin ja ovat siten sulkeneet sen ulos myös tältä ulottuvuudelta. Radikaalioikeistolaiset puolueet eivät itsekään ole täysin kyenneet sopeutumaan puoluekilpailun sääntöihin, ja puolueiden paikallinen luonne korostaa entisestään niiden marginalisoitumista

ja eksklusiota. Lisäksi on huomattava, että vaalikilpailun henkilökeskeisyyden vuoksi tyytymättömyys vakiintuneita puolueita kohtaan voi Suomessa kanavoitua myös vakiintuneiden puolueiden yksittäisten ehdokkaiden kautta. David Arterin (2003, 161) mukaan Perussuomalaisten (tuolloin sitoutumaton) ehdokas Tony Halme saattoi tehdä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa jopa ”demokraattisen palveluksen” mobilisoidessaan pääkaupunkiseudun pettyneitä lähiönuoria, osittain omaksumalla retoriikassaan radikaalioikeistolaisista sävyjä.

Radikaalioikeistolaisen toiminnan salliminen 1990-luvun alussa poisti liikkeiden tärkeimmän esteen ja Hellstenin (2001, 45–46) mukaan kokoomuksen pääsy pitkän tauon jälkeen hallituskoalitiojumppaniksi vuonna 1987 loi niille vielä uusia mahdollisuuksia. Asteittaisen ideologisen lähenemisen seuraukset eivät kuitenkaan vielä neljäntoista vuoden kuluttua ole näkyneet uuden radikaalioikeistolaisen vaihtoehdon muodossa. Vaalikampanjoissa maltilliset puolueet ovat todellakin olleet maltillisia, mutta samalla tukahduttaneet radikaalioikeistolle tärkeät teemat ja sulkeneet ne niiden keskustelujen ulkopuolelle, joissa politiikan agenda rakennetaan. Osin radikaalioikeiston näkymättömyys vaaleissa on luonnollisesti johtunut puolueiden niukoista kampanjaresursseista sekä siitä, että muita (radikaaleja) marginaalipuolueita lukuun ottamatta maltilliset puolueet eivät ole olleet innokkaita solmimaan vaaliliittoja niiden kanssa. Yhteistyöhön ei ole tosin ollut kiinnostusta radikaalioikeiston puolelta. Koska radikaalioikeistolaiset liikkeet ovat Suomessa vahvasti alueellisia, myös piilevät äänikynnykset vaikuttavat niiden edustukseen ratkaisevasti. SKS:n kannatusalueella Varsinais-Suomessa piilevä äänikynnys oli vuoden 2003 eduskuntavaaleissa 5,55 prosenttia, kun taas S-I:n toiminta-alueella Hämeessä se kohosi 6,67 prosenttiin (Helin 2003, 26).

Puoluekilpailun keskihakuisuudella ja laajoilla hallituskoalitioilla voikin olla kahdenlaisia vastakkaisia vaikutuksia (ks. esim. Green-Pedersen 2004, 338–339; Hellsten 2001, 47). Ensinnäkin muuten konfliktiherkät päätökset, kuten hyvinvointivaltion supistaminen, on kyetty ajamaan tehokkaasti läpi keskihakuisen puoluekilpailun maissa, kuten Suomessa ja Hollannissa. Jos useat mielipiteet ovat esillä hallituskoalitiossa ja asiakysymyksistä vallitsee edes jonkinasteinen konsensus, tarve vallanpitäjien vastaisil-

le protestiäänille saattaa heikentyä. Toisaalta tehokkaan opposition puuttuminen voi lisätä halua protestoida samanmielistä puoluemassaa vastaan. On kuitenkin huomattava, että Green-Pedersenin (2004) tutkimuksen mukaan Ruotsissa ja Tanskassa (jotka edustavat radikaalioikeiston sekä heikkoa että vahvaa kannatusaluetta) puoluekilpailu on ollut enemmänkin keskipakoista. Niinpä ainakaan pohjoismaisessa mitassa puolueiden lähentyminen tai etääntyminen ei näytä olevan riittävä eikä välttämätön ehto radikaalioikeiston menestykselle. Ruotsissa radikaalioikeiston menestystä ovat Rydgrenin (2002, 48) mukaan hillinneet sosioekonomisen vedenjakajan dominoiva asema ja maahanmuuttokysymyksen vähäpätöisyys, vaikka samanaikaisesti äänestysaktiivisuus on laskenut, tyytymättömyys poliittisia instituutioita kohtaan kasvanut ja ksenofobia ja EU-kriittisyys ovat lisääntyneet.

Paitsi puoluejärjestelmän muut pelaajat myös institutionaaliset säännökset ovat rajoittaneet radikaalioikeiston toimintamahdollisuuksia. Historiallisesta perinteestä johtuen julkinen valta on perinteisesti puuttunut puolueiden toimintaan Suomessa muita Pohjoismaita ankarammalla kädellä. Julkisen vallan kontrolli ulottuu suorasta taloudellisesta tuesta puolueohjelmien muotoon ja puolueiden sisäisiin sääntöihin. Päästäkseen puolerekisteriin puolueella on oltava 5 000 kannattajaa, kirjoitetut demokraattiset säännöt sekä kirjoitettu puolueohjelma. Ellei puolue kaksissa peräkkäisissä vaaleissa saa ehdokkaitaan valituksi, se poistetaan rekisteristä. Edustajien puuttuminen parlamentista tarkoittaa samalla myös putoamista valtion rahoituksen ulkopuolelle (Sundberg 1997, 102–103). Valtion sääntely pakottaa radikaalioikeistolaiset puolueet löytämään tasapainon demokraattisten sääntöjen ja radikaalin ohjelman välillä. Ottaen huomioon puolueiden korostuneen aseman kansalaisten ja byrokratian responsiivisena kanavana uuden perustuslain myötä on puolueorganisaation koherenssilla merkityksensä myös uskottavuuden rakentamisessa, erityisesti uusien puolueiden kohdalla. Toisaalta julkisen vallan kontrolli voidaan helposti liittää myös radikaalioikeistopuolueen retoriikassa eliitin- ja byrokratianvastaisuuteen ja sillä voi, kuten poliittisella konsensuksellakin, olla sen kannalta myös epäsuorempia, edullisia vaikutuksia.

Lopuksi

Suomen puoluejärjestelmän ja äänestäjäkunnan analyysi osoittaa, että sekä radikaalioikeiston kysyntään että tarjontaan liittyvät tekijät ovat rajoittaneet liikkeiden nousua Suomessa huolimatta heikentyneestä puolueidentifioitumisesta, muutoksista yhteiskunnan taloudellisissa ja poliittisissa rakenteissa ja ajoittaisesta poliittisesta tyytymättömyydestä. Maltillisten puolueiden strategiat ja konsensus, vaalijärjestelmän henkilökäskyisyys, julkisen vallan kontrolli suhteessa puolue toimintaan, poliittinen historia ja heikot radikaalioikeistolaiset puoluevaihtoehdot ovat vaikeuttaneet radikaalioikeiston mobilisaatiota ainakin toistaiseksi, kuten myös äänestäjien klusteroituminen keskikohtaa kohden sekä sosioekonomisella että sosiokulttuurisella ulottuvuudella.

KIRJALLISUUS

- ARTER, DAVID: From "Rainbow Coalition" Back Down to "Red Earth"? The 2003 Finnish General Election. *West European Politics* 26 (2003): 3, 153–162
- BALE, TIM: Cinderella and Her Ugly Sisters: The Mainstream and Extreme Right in Europe's Bipolarising Party Systems. *West European Politics* 26 (2003): 3, 67–90
- BETZ, HANS-GEORG: Radical Right-Wing Populism in Western Europe. London: Macmillan, 1994
- BETZ, HANS-GEORG: Introduction. In: Betz, Hans-Georg & Immerfall, Stefan (eds): *The New Politics of the Right: Neo-Populist Parties and Movements in Established Democracies*. London: Macmillan, 1998
- BOBBIO, NORBERTO: *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*. Cambridge: Polity Press, 1996
- BRUG, WOUTER VAN DER & FENNEMA, MEINDERT: Protest or Mainstream? How the European Anti-Immigrant Parties Developed into Two Separate Groups by 1999. *European Journal of Political Research* 42 (2003), 55–76
- EATWELL, ROGER: The Rebirth of the "Extreme Right" in Western Europe. *Parliamentary Affairs* 53 (2000), 407–425
- EATWELL, ROGER: Ten Theories of the Extreme Right. In: Merkl, Peter & Weinberg, Leonard (eds): *Right-Wing Extremism in the Twenty-first Century*. London: Frank Cass, 2003
- ERVASTI, HEIKKI: Uudet ja vanhat poliittiset kysymykset – päättyykö "demokraattinen luokkataistelu". *Politiikka* 41 (1999): 4, 244–259
- FENNEMA, MEINDERT: Some Conceptual Issues and Problems in the Comparison of Anti-Immigrant

Tulokset eivät tietenkään tarkoita sitä, ettei radikaalioikeistolaista mobilisaatiota tulevaisuudessa voisi tapahtua, mutta se vaatisi sosiokulttuuristen asiakysymysten korostumista vaalikampanjoissa nykyistä enemmän, äänestäjäkunnan maahanmuuttajien vastaisten asenteiden muuttamista manifestisiksi, radikaalioikeiston ottamista mukaan poliittiseen dialogiin sekä sellaista puoluetyyppiä, joka kykenisi haastamaan kolme suurta puoluetta sosioekonomisella dimensioilla. Yleisemmin tutkimus osoittaa, että radikaalioikeiston menestykseen vaikuttaviin tekijöihin tulisi suhtautua vertailevassa tutkimuksessa varauksin: ne saattavat päteä myös tapauksiin, joissa kannatus on jäänyt vähäiseksi. Huomiota tulisi kiinnittää entistä enemmän radikaalioikeiston marginaalitapauksiin.

- Parties in Western Europe. *Party Politics* 3 (1997): 4, 473–492
- GOLDER, MATT: Explaining Variation in the Success of Extreme Right Parties in Western Europe. *Comparative Political Studies* 36 (2003): 4, 432–466
- GOUL ANDERSEN, JØRGEN & BJØRKLUND, TOR: Radical Right-Wing Populism in Scandinavia: from Tax Revolt to Neo-Liberalism and Xenophobia. In: Hainsworth, Paul (ed.): *The Politics of the Extreme Right: From the Margins to the Mainstream*. London: Pinter, 2000
- GREEN-PEDERSEN, CHRISTOFFER: Center Parties, Party Competition, and Implosion of Party Systems: A Study of Centripetal Tendencies in Multiparty Systems. *Political Studies* 52 (2004), 324–341
- GRENSTAD, GUNNAR: Reconsidering Nordic Party Space. *Scandinavian Political Studies* 26 (2003): 3, 193–217
- HAUKIO, JENNI & SUOJANEN, MARIA: Vaalikone poliittisena medianana. *Politiikka* 46 (2004): 2, 128–136
- HELANDER, VOITTO (toim.): *Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä*. Hämeenlinna: Karisto, 1971
- HELIN, JUHA: Suomen eduskuntavaalijärjestelmän muutosesitysten arviointi indeksilukujen avulla. Turku: Turun yliopisto, 2003
- HELLSTEN, VILLIINA: Uuden politiikan mobilisaatiomahdollisuudet Suomessa. *Politiikka* 43 (2001): 1, 37–48
- IGNAZI, PIERO: The Silent Counter-Revolution: Hypotheses on the Emergence of Extreme Right-Wing Parties in Europe. *European Journal of Political Research* 22 (1992): 1, 3–34
- IGNAZI, PIERO: *Extreme Right Parties in Western Europe*. New York: Oxford University Press, 2003
- IVARSEFLATEN, ELISABETH: *The Puzzle of Populist Right*

- Success in Western Europe. Working Paper November 2002. Nuffield College, Oxford University. <<http://www.nuff.ox.ac.uk/Politics/papers/2002/w30/ivarsflaten2.pdf>>
- IVARSFLATEN, ELISABETH: The Success of the Populist Right in Western Europe: Should Mainstream Parties Be Blamed? Paper presented at the ECPR conference in Marburg, 18–21 September 2003
- JACKMAN, ROBERT W. & VOLPERT, KARIN: Conditions Favouring Parties of the Extreme Right in Western Europe. *British Journal of Political Science* 26 (1996): 4, 501–521
- KAPLAN, JEFFREY: The Finnish New Radical Right in Comparative Perspective. In: Pekonen, Kyösti (ed.): *The New Radical Right in Finland*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 1999
- KARVONEN, LAURI: From White to Blue-and-Black. Finnish Fascism in the Inter-War Era. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters, 1988
- KESTILÄ, ELINA: Radikaalioikeiston institutionaaliset rajoitteet ja mahdollisuudet Länsi-Euroopassa. *Politiikka* 47 (2005): 1, 42–53. 2005a
- KESTILÄ, ELINA: Is There Demand for Radical Right Populism in the Finnish Electorate? Working Paper, 2005. 2005b
- KITSCHOLT, HERBERT: *The Radical Right in Western Europe: A Comparative Analysis*. Ann Arbor: Michigan University Press, 1995
- KNIGGE, PIA: The Ecological Correlates of Right-Wing Extremism in Western Europe. *European Journal of Political Research* 34 (1998), 249–279
- LANE, JAN-ERIK & MARTIKAINEN, TUOMO & SVENSSON, PALLE & VOGT, GUNNAR & VALEN, HENRY: Scandinavian Exceptionalism Reconsidered. *Journal of Theoretical Politics* 5 (1993): 2, 195–230
- LUBBERS, MARCEL & GIJSBERTS, MÉROVE & SCHEEPERS, PEER: Extreme Right-Wing Voting in Western Europe. *European Journal of Political Research* 41 (2002), 345–378
- MUDDE, CAS: The War of Words Defining the Extreme Right Party Family. *West European Politics* 19 (1996): 2, 225–248
- MUDDE, CAS: The Single-Issue Party Thesis: Extreme Right Parties and the Immigration Issue. *West European Politics* 22 (1999): 3, 182–197
- NORDIC STATISTICAL YEARBOOK 2001–2003. Volumes 39–41. Copenhagen: Nordic Council of Ministers
- NURMI, HANNU & NURMI, LASSE: The 2000 Presidential Election in Finland. *Electoral Studies* 21 (2002), 473–479
- OIKEUSMINISTERIÖ: Kunnallisvaalit 2004: Tulostiedot. Viitattu 18.3.2005. <<http://www.vaalit.fi>>
- PALOHEIMO, HEIKKI: Hallituksen toimintaan ja puoluejohdon taitavuuteen kohdistuva arviointi puoluekannatuksen selittäjänä. *Politiikka* 44 (2002): 1, 124–143
- PEKONEN, KYÖSTI: Puoluevastainen mieliala Suomessa. *Politiikka* 39 (1997): 1, 14–29
- PEKONEN, KYÖSTI: Myytillistetty aika: Isänmaallisen Oikeiston Kalevala-nostalgia. *Politiikka* 42 (2000): 1, 30–44
- PEKONEN, KYÖSTI & HYNINEN, PERTTI & KALLIALA, MARI: The New Radical Right Taking Shape in Finland. In: Pekonen, Kyösti (ed.): *The New Radical Right in Finland*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 1999
- PESONEN, PERTTI: The Evolution of Finland's Party Divisions and Social Structure. In: Borg, Sami & Sänkiäho, Risto (eds): *The Finnish Voter*. Tampere: The Finnish Political Science Association, 1995
- PEKONEN, PERTTI: Presidentinvaalit 2000. *Ulkopolitiikka* 1/2000, 23–31
- RAUNIO, TAPIO: The Changing Finnish Democracy: Stronger Parliamentary Accountability, Coalescing Political Parties and Weaker External Constraints. *Scandinavian Political Studies* 27 (2004): 2, 133–152
- ROKKAN, STEIN: The Growth and Structuring of Mass Politics. In: *Nordic Democracy: Ideas, Issues, and Institutions in Politics, Economy, Education, Social and Cultural Affairs of Denmark, Finland, Iceland, Norway, and Sweden*. Copenhagen: Det Danske Selskab, 1981
- RYDGREN, JENS: Radical Right Populism in Sweden: Still a Failure, But for How Long? *Scandinavian Political Studies* 25 (2002): 1, 27–56
- RYDGREN, JENS: Meso-level Reasons for Racism and Xenophobia. Some Converging and Diverging Effects of Radical Right Populism in France and Sweden. *European Journal of Social Theory* 6 (2003): 1, 45–68
- SUNDBERG, JAN: Compulsory Party Democracy. Finland as a Deviant Case in Scandinavia. *Party Politics* 3 (1997): 1, 97–117
- SVÄSAND, LARS: Scandinavian Right-Wing Radicalism. In: Betz, Hans-Georg & Immerfall, Stefan (eds): *The New Politics of the Right: Neo-Populist Parties and Movements in Established Democracies*. London: Macmillan, 1998
- SÄNKIAHO, RISTO: Cleavages and Party System Dimensions. In: Borg, Sami & Sänkiäho, Risto (eds): *The Finnish Voter*. Tampere: The Finnish Political Science Association, 1995. 1995a
- SÄNKIAHO, RISTO: The Social Basis for Party Support. In: Borg, Sami & Sänkiäho, Risto (eds): *The Finnish Voter*. Tampere: The Finnish Political Science Association, 1995. 1995b
- TAGGART, PAUL: New Populist Parties in Western Europe. *West European Politics* 18 (1995): 1, 34–51
- TILASTOKESKUS: Eduskuntavaalit 2003: Vaalitulostot. Viitattu 10.3.2005. <<http://www.tilastokeskus.fi/tk/he/vaalit/vaalit2003>>
- TILASTOKESKUS: Europarlamenttivaalit 2004: Vaalitulostot. Viitattu 10.3.2005. <<http://www.tilastokeskus.fi/tk/he/vaalit/vaalit2004eur>>
- WIDFELDT, ANDERS: Scandinavia: Mixed Success for the Populist Right. *Parliamentary Affairs* 53 (2000), 486–500
- WIDFELDT, ANDERS: The Diversified Approach: Swedish Responses to the Extreme Right. In: Eatwell,

- Roger & Mudde, Cas (eds): *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge*. London: Routledge, 2004
- ZILLIACUS, KIM O. K.: "New Politics" in Finland. The Greens and the Left Wing in the 1990s. *West European Politics* 24 (2001): 1, 27–54.

AINEISTO

- EdV 2003. Helsingin Sanomien vaalikone: Eduskuntavaalit 2003. <<http://www.vaalikone.fi/eduskunta2003>>

- European Values Survey (EVS) 1999–2000: Finnish Data 2000. FSD
- EurV 2004. Helsingin Sanomien vaalikone: EU-vaalit 2004. <<http://www.vaalikone.fi/euro2004>>
- SNKY: SNKY:n voittoisa matka kohti eduskuntavaaleja on alkanut! FSD: Vaalimaatti 2003
- S-I: Suomi-Isänmaa R. P:n uudistettu valtio- ja talousohjelma. FSD: Vaalimaatti 2004.
- SKS: Suomen Kansan Sinivalkoiset – Finlands Folkets Blåvita RP. Yleisohjelma 2004. <<http://www.kolumbus.fi/sinivalkoiset/>>.

ENGLISH SUMMARY

Elina Kestilä: Is there room in the Finnish political party field for a radical right wing? (Onko Suomen puoluekentässä tilaa radikaalioikeistolle?)

Ever since the latest rise of radical right wing extremism in the 1980s, the main research interest has focused on occurrences of the phenomenon; non-occurrences have received only scant attention, even though they might hold considerable research interest and value. Compared to the other Nordic countries, the radical right wing has been non-existent or at least insignificant in Finland. The article focuses, therefore, on the "Finnish exception" and asks whether there have been significant cleavage transformations in the party system that could provide a niche for a successful radical right wing party. Moreover, it tries to describe and classify the current political actors of radical right wing persuasion and explain why their efforts have been unsuccessful. The main data source in the study is the European Values Survey (1999–2000), which is analysed by principal component analysis. Even major surveys such as this do not, however, reach radical right wing voters in Finland to such an extent that it would be possible to offer a description of them. Radical right wing policies are therefore evaluated through the official platforms of the parties under scrutiny as well as through the

opinions of candidates in the "Electoral machine" prior to the parliamentary elections of 2003 and the EU elections of 2004. The theoretical framework consists of several supply and demand side approaches, with Kitschelt's "winning formula" thesis and the New Politics approach serving as starting points. The analysis shows that both supply and demand side factors have prevented the rise of a radical right wing in Finland, despite declining party identification, changes in social structure and occasional political dissatisfaction. It may be suggested that the strategies and consensus of moderate parties, public control, political history and weak radical right wing party alternatives have hindered its mobilisation so far, together with the moderate views of the Finnish electorate on socio-economic and socio-cultural issues. More generally, the analysis shows that certain supply and demand side factors assumed to facilitate the success of radical right parties should be evaluated critically: they may also exist in cases of non-occurrences, still not producing a radical right populist party, or benefiting it in the system.

KEY WORDS

Radical right, new politics theory, Herbert Kitschelt, political parties, Finland